

Милица Петрић⁷, докторанд
ОШ „Јован Јовановић Змај“ Обреновац
Учитељски факултет у Врању

ИНТЕГРАТИВНА НАСТАВА ГРАМАТИКЕ У МЛАЂИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

***Апстракт:** Рад има циљ да укаже на значај интегративне наставе и тематског планирања у настави српског језика са посебним освртом на наставу граматике као сегмент наставе српског језика који се карактерише апстрактношћу и отежаним усвајањем наставних садржаја. У раду се износе предности интегративне наставе и могућности које она има за успешније и квалитетније овладавање садржајима из граматике.*

***Кључне речи:** интегративна настава, граматика, наставни садржаји, тематско планирање.*

Интензиван и динамичан развој информационих технологија у савременом друштву довео је у питање одрживост традиционалног концепта наставе, укорењеног пре скоро три века. У педагошкој литератури могуће је пронаћи велики број различитих теорија чије се полазне тачке, основни постулати темеље на критикама традиционалне школе и наставе, тежећи истовремено ка стварању оптималних услова за имплементацију модела савремене школе. Сложићемо се да основе елементарне писмености, читање, писање, рачунање, једноставно говорећи, не обезбеђују минимум неопходних услова како би се друштво континуирано развијало и напредовало, на крају крајева и опстало у условима интензивног, сложеног протока информација и компликоване когнитивне обраде истих. У оквиру васпитно-образовних институција фокус пажње, активности учитеља, наставника, стручних сарадника усмерен је на мисаоне, интелектуалне активности ученика, на оспособљавање ученика за самостално коришћење свих, њему доступних извора знања. Свету који нас окружује и који је подложен интензивним променама потребна су нова знања, у структуралном смислу, другачија и квалитетнија знања. Како би се школе преобликовале у институције које се развијају и мењају, прилагођавају потребама савременог друштва, неопходно је

⁷ petric.milica@yahoo.com

перманентно уносити промене, новине у васпитно-образовну делатност, новине које су усмерене на унапређење, подизање квалитета васпитно-образовног рада.

ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ ТЕМАТСКЕ И ИНТЕГРАТИВНЕ НАСТАВЕ

Компаративно поређење модела традиционалне школе и наставе са једне стране и модела савремене школе са друге стране, довело нас је до закључка да је школа сасвим сигурно изгубила ту привилегију да буде једини и најдоступнији извор знања и нових информација, како за саме ученике тако и за њихове наставнике. Бројни разлози били су довољни да се све више говори о потреби, нужности увођења иновативног, интегративног приступа у образовни систем, чија се основна карактеристика у планирању наставног процеса огледа у индивидуализацији програма усмерених на ученика, никако на програм фокусиран и усмерен на наставни предмет и његове садржаје, вођен искључиво од стране самог наставника. На велику жалост, иновативни наставни модел назван интегративна настава је један од модела који се у нашем васпитно-образовном систему ретко примењује. Захтевно планирање, организација, реализација, недовољно оснаживање наставника за међупредметно повезивање, могу бити неки од разлога због којих интегративна настава још увек није добила значајно место у образовном систему, који јој свакако припада.

Шта је заправо интегративна настава и како се она дефинише? Уколико бисмо покушали да одговоримо на ово питање, избегавајући интерпретацију постојећих дефиниција интегративне наставе, најједноставније бисмо могли рећи да она није ништа друго, него настава у којој су границе између различитих наставних предмета и дисциплина као и њихових садржаја, једноставно избрисане, непостојеће. Из претходно изнетог става, лако бисмо могли издвојити прву у низу вредност оваквог иновативног модела у настави. Јасно је дакле, да се у интегративној настави тежи ка трагању, проналажењу, остваривању смислених веза између сличних садржаја, аспеката у оквиру различитих, школских научних дисциплина. Вредност интегративног приступа у планирању наставног процеса, коришћењем здраворазумске логике, а надовезујући се на претходни став, може се уочити и у тежњи да се интегришу, синтетишу, прожму перспективе више различитих научних дисциплина, у једну нову, у квалитативном смислу, структурално сложенију и квалитетнију целину, која је свакако у образовном контексту, значајнија од простог збира саставних елемената појединачних дисциплина или предмета. Од изузетног је значаја за целовити развој личности ученика сазнање да се

интегративна настава заснива на природи саме реалности која окружује сваког ученика. Оправдано бисмо се могли запитати да ли је против људске природе и процеса сазнавања света око себе, да се тај исти свет и та иста сазнања, вештачки деле на наставне предмете и дисциплине. Свакако да није. Предност интегративног приступа у планирању и реализацији наставног процеса управо се и огледа у посматрању света који нас окружује као једне јединствене, непоновљиве и недељиве целине, и као таквог настоји да га проучава и анализира. Са развојне тачке гледишта, претходна констатација представља изузетно важну информацију у разумевању интелектуалног развоја детета, ученика. Људски мозак, по законима природе, на нејефикаснији начин памти информације, формира стабилан систем знања, онда када се оне могу повезати у смислену целину, интегрисану мрежу значења. Интегративна настава заправо омогућава један целовит контекст за усвајање знања, учење, који ученицима пружа више простора и могућности за формирање чврстих веза између научних чињеница, свакако олакшавајући и процесе решавања проблема. Овакво учење које бисмо могли назвати и интегративно учење, подразумева активнији приступ ученика приликом сагледавања и уочавања различитих димензија једног истог проблема, посматрање проблема из више различитих углова и са више различитих страна.

Жељка Лукић Радојичић (2011:370) у свом научном раду *Образовна технологија*, интегративну наставу дефинише као један од иновативних модела којим се врши међусобно повезивање наставних садржаја из више наставних предмета. Поменута ауторка истиче да интегративни приступ у планирању наставе пружа већу динамичност и интердисциплинарни приступ одређеној проблематици, те да ако се у току школске године примењује у довољној мери, као резултат можемо очекивати позитивне помаке у планирању, организацији и реализацији наставе, од чега би највише користи имали сами ученици. Буљубашић и Кузмановић (2007:147) износе једно веома интересантно гледиште када је у питању описани вид планирања наставе. Они наводе да интегративни приступ учењу заправо наглашава интелектуални, друштвени, емоционални и естетски развој ученика, подржава целовити развој истих и не усредсређује се на издвојене, углавном когнитивне, аспекте личности ученика.

Велики број стручњака у области образовања, слаже се са констатацијом да наставници применом интегративног модела наставе, заправо припремају ученике за целоживотно учење, радећи истовремено на остварењу још једног веома важног задатка – учинити школу интересантнијом, реалнијом и животнијом.

У својој књизи *Савремена настава говорне културе у основној школи*, Марина Јањић (2008:120), наглашава да интегративна, тематска или интердисциплинарна настава, омогућава формирање, конструисање једне, у квалитативном смислу кохерентније и разноврсније логичко-естетске целине, којој је могуће приступити са више различитих извора. Интересантно и вредно запажање поменуте ауторке односи се и на разумевање традиционалистичког становишта у погледу планирања и извођења наставе, којег карактерише одвојеност научних и уметничких подручја у оквиру васпитно образовног система као што је школа. Одвојеност ова два подручја, води нужно до затвореног, једнообразног и једносмерног васпитно-образовног сижера, а традиционалну наставу доводи до губитника на пољу савремених дидактичко-методичких организационих начела. Позитивни ефекти интегративне наставе како истиче Јањић, су: интегративни начин дечјег учења; холистичко функционисање мозга на релацији контекстуалног повезивања међусобних значења различитих дисциплина с једне и њихово повезивање са искуством са друге стране; конструктивистички поглед на учење (2008:121).

Тежак (2003:552), наводи да нам посматрање појава у њиховом јединству и целини, намеће начела интеграције (сједињавања), корелације (повезивања) и координације (усклађивања) наставних садржаја.

НАСТАВА ГРАМАТИКЕ У СВЕТЛУ ИНТЕГРАТИВНЕ НАСТАВЕ

У оквиру наставног предмета српски језик који се изучава у млађим разредима основне школе, изучава се и граматика као један од елемената језичке грађе. У остваривању наставних садржаја настава граматике и правописа има велики значај не само за предмет српски језик, већ и за остале предмете. Треба одмах истаћи да настава граматике није у потпуности довољно истражена, није добила ниво попут обраде текста. Према бројним спроведеним истраживањима учиници имају страх од ове наставне области, а који се може умањити управо кроз блажу форму часа, тј. кроз интеграцију са другим предметима.

У млађим разредима основне школе у оквиру наставног предмета српски језик, правопис и језик представају основне услове за правилну артикулацију ученика. Вежбајући и унапређујући дечје језичко изражавање стварају се основе за разумевање и успостављање језичких правила и законитости, односно, преко говорне или писане комуникације ученици савлађују граматику и правопис. На овај начин, можемо рећи да ученици од првог разреда основне школе схватају да је

језик систем правила које треба познавати. Настава граматике заснована је заправо на извору језичког изражавања у свакодневном говору или у књижевном делу у настави српског језика. Зато данашњи наставни планови значајно место дају настави граматике и правописа те их издвајају у посебна наставна подручја. Да би ова наставна подручја одражавала савременост неопходно је да се садржаји обрађују паралелно и у саставу са осталим подручјима овога, али и других предмета. Граматика као област српскога језика мора бити повезана са животом, а не изолована од живота, јер тада не би имала никаквог смисла. Сва граматичка правила треба применити на практичним примерима из живота, јер је пракса не само извор сазнања, већ и критеријум за проверу истинитости сазнања. извођење целих часова било претворено у сувопарно, најпре писање, а потом и учење дефиниција и чињеница. Овакви наставни часови гуше стваралачки дух а ученици граматику доживљавају као далеку и отуђену материју. Настава граматике треба да полази од узраста, говора, водећи рачуна да се у настави од првог до трећег разреда граматички садржаји уводе поступно јер би извођење целих часова било претворено у сувопарно најпре писање, а потом и учење дефиниција и чињеница. Имајући ово у виду могуће је обрадити граматичке садржаје обрадом књижевног текста, бајке, приче, приповетке, песме, што доприноси бољој писмености уколико је добро познавање граматике. Граматичка грађа може се изложити на различите начине и на основу разноврсних текстова, применом неког иновативног наставног модела какав је интегративна настава. Некада ће за полазиште послужити краћи дијалог, а некада кратка и једноставна песма, чак у новије време и аутентични текст какав је чланак из новина. Видимо дакле, да је полазни материјал из кога ћемо проучавати граматичке садржаје разноврастан и богат. Придодамо ли овоме и прави приступ ученицима на добром смо путу остварења образовно-васпитних циљева и задатака. Овде свакако мислим на интегративну наставу и у оквиру ње обраду граматичких садржаја у инеграцији са другим наставним предметима као што су: свет око нас, природа и друштво, ликовна и музичка култура, математика или пак неки други наставни предмет.

У зависности од наставне теме која представља окосницу, центар интеграције свих информација, чињеница, научних знања, могуће је примера ради интегрисати наставне садржаје српског језика са већим бројем наставних и ваннаставних предмета у школама. Наставни садржаји из српског језика у млађим разредима основне школе, најчешће се повезују са садржајима већ поменутих наставних предмета а у вишим разредима основне школе, најчешће се повезују са садржајима наставних предмета као што су: историја, географија, биологија,

грађанско васпитање. На овај начин тематски организована међупредметна настава, обезбеђује све неопходне предуслове за развијање демократске атмосфере у одељењу, организовање и извођење разноврсних креативних игара, истраживање и опсервацију проблема односно прикупљање података о појавама путем њиховог непосредног чулног опажања, као и лакши трансфер стеченог знања и примену истог у различитим ситуацијама учења.

Према речима Јањић (2008) међупредметним повезивањем и унутарпредметним повезивањем (примера ради у оквиру наставног предмета српски језик и књижевност, могуће је повезивање наставних подручја граматике, књижевности, говорне културе, позоришта, филма), граматике и света око нас, поставља се као императив у остварењу циљева и задатака. Дакле, видимо потребу постојања и синтетичког приступа заступљености у настави, што се може видети и из датих примера. Бројност различитих когнитивних, естетских и других полазишта учиниће час граматике занимљивијим, успешнијим, и допринети бољој рецепцији садржаја.

У интегративној настави, можемо слободно рећи, преплићу се исходи више предмета ка јединственом циљу. У датом примеру уочавајући природне појаве из наставног предмета свет око нас, обрађују се граматички садржаји (и на примерима из књижевности), а и са другим предметима, при чему се тешко може одредити однос веза и утицај међу предметима и унутар предмета.

ЗАКЉУЧАК

Тежње ка интеграцији и имплементацији овог иновативног модела у настави, препуштене су ентузијазму просветних радника, првенствено учитеља. Овакав вид наставе и његова имплементација у образовни систем, свакако подразумева обезбеђивање како професионалне тако и логистичке подршке која би обухватала едукацију и обуку учитеља, наставника за извођење оваквог облика наставе, набавку стручне литературе, дидактичког материјала, савремених наставних средстава, реорганизацију и прилагођавање званичних распореда часова у школама. Учители по природи свога посла, ваљало би нагласити, много су ближи мултидисциплинарном, интегративном моделу наставе него предметни професори.

Свакако, када је у питању сама организација интегративног часа, јасно је да је време које стоји на располагању наставнику у току једног школског часа недовољно за разматрање, презентовање, осветљавање и извођење закључака у оквиру једне школске научне области или прецизније речено наставне јединице, са више различитих гледишта.

Као применљиво решење за ову врсту проблема, у наставној пракси се најчешће користе интегративни дани, јер су, лако је закључити лакши за планирање, организацију и реализацију. Интегративни дани се у структуралном смислу, планирају на исти начин као и сам интегративни час, са једном не баш малом предношћу, разликом у временској артикулацији, коју је лакше испратити. Након изнетих констатација, јасно долазимо до закључка да је неупоредиво лакше планирати, организовати и реализовати традиционалне облике наставе. Међутим, уколико не испустимо из вида чињеницу да је међупредметно повезивање садржаја од изузетног значаја за остваривање предвиђених наставних циљева – васпитних, образовних и функционалних, интегративни модел наставе свакако неће нестати из фокуса планирања наставног процеса.

Хипотетички модел интегративне тематске наставе у чије планирање и организацију би се укључио већи број учитеља, наставника, морао би да омогући и флексибилну реорганизацију распореда часова, који би у сваком случају морао да предвиди и садржи не само часове предвиђене за реализацију одређене теме, него и време неопходно за припрему наставног кадра, тимова учитеља за реализацију оваквог вида наставе. Како би интегративни модел наставе као и огромни напори који се улажу, нажалост само од стране ентузијаста, у његову организацију и реализацију, био прихваћен од стране учитеља, наставника, неопходно је коначно у наш васпитно-образовни систем увести различите облике стимулације наставног кадра, како би мотивација запослених за увођење иновативних модела наставе, остала стабилна и одржива.

Литература

- Бранковић, Д., Мандић, Д. (2003): *Методика информатичког образовања*, Београд: Медиаграф.
- Вилотијевић, М. (1999): *Дидактика – организација наставе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ђорђевић, В. (2007): *Иновативни модели наставе, Образовна технологија*, Београд, 2007, 4.
- Ђорђевић, Ј. (1979): *Индивидуализација васпитања даровитих: способност и даровитост*, Београд: Просвета.
- Ивић, И., Пешикан, А. и Антић, С. (2001): *Активно учење 2, приручник за примену метода активног учења/наставе*, Београд: Институт за психологију.

- Ивић, И. и сар. (1997): *Активно учење*, Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Јањић, М. (2008): *Савремена настава говорне културе у основној школи*, Нови Сад: Змај.
- Лазаревић, Ж., Банђур, В. (2001): *Методика наставе природе и друштва*, Београд – Јагодина: Графопринт.
- Мандић, Д. (2003): *Дидактичко-информатичке иновације у образовању*, Београд: Медиаграф.
- Радојичић Лукић, Ж. (2011):, Интегративна настава у савременом образовном процесу, *Образовна технологија*, 2011, 4, 367-378.
- Цветановић, В. (1996): *Самостални и стваралачки рад у настави српског језика*, Београд: Vodex.
- Педагошки лексикон (1996), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Педагошки речник (1967), Београд: Завод за издавање уџбеника СР Србије.

INTEGRATIVE GRAMMAR TEACHING IN THE JUNIOR YEARS OF PRIMARY SCHOOL

Summary: *This paper aims to point out the importance of integrative teaching and thematic planning in the Serbian language teaching, with special emphasis on the teaching of grammar as a segment of Serbian language that characterizes abstractedly and difficulty adopting teaching content. This paper presents the advantages of integrated teaching and the opportunities that it creates for more successful and higher quality mastering the content of grammar.*

Key words: *integrative teaching, grammar, teaching content, thematic planning.*